

УДК [378:33]:004

Микола М. Матюха

Київський національний університет технологій та дизайну

СУТНІСТЬ І СТРУКТУРА ІНФОРМАЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВИЩОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ОСВІТИ

Представлене дослідження в сфері визначення сутності і структури інформаційної компетентності вищої економічної освіти в умовах реформування освітнього процесу. Запропоновані висновки є основою для проведення заходів щодо реформування освітніх процесів у вищих закладах освіти на основі системного підходу. Новизною досліджень є запропонована система освітніх цінностей, що виражаються у сукупних показниках інформаційної компетентності, яка має забезпечувати отримання знань і вмінь щодо роботи із інформацією, інформаційними технологіями. Відмічається, що кардинального реформування потребує змістове наповнення всіх без винятку навчальних дисциплін, що направлені на комплексне вміння використовувати інформаційні ресурси без обмежень, використовуючи паралельно всі необхідні набуті компетентності. Сенс такого обмеження в тому, що в умовах дефіциту конкретних реформаційних ідей щодо змісту освіти, розробка концепції реформування якогось одного навчального предмету може стати джерелом ідей для реформування інших.

Ключові слова: *інформаційна компетентність, освітні інформаційні технології, економічні спеціальності.*

Николай Н. Матюха

Киевский национальный университет технологий и дизайна

СУЩНОСТЬ И СТРУКТУРА ИНФОРМАЦИОННОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ ВЫСШЕГО ЭКОНОМИЧЕСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ

Представленное исследование в сфере определения сущности и структуры информационной компетентности высшего экономического образования в условиях реформирования образовательного процесса. Предложенные выводы являются основой для проведения мероприятий по реформированию образовательных процессов в высших учебных заведениях на основе системного подхода. Новизной исследований является предложенная система образовательных ценностей, выражающиеся в совокупных показателях информационной компетентности, которая должна обеспечивать получение знаний и умений по работе с информацией, информационными технологиями. Отмечается, что кардинального реформирования требует содержательное наполнение всех без исключения учебных дисциплин, направленных на комплексное умение использовать информационные ресурсы без ограничений, используя паралельно все необходимые приобретенные компетентности. Смысл такого ограничения в том, что в условиях дефицита конкретных

реформационных идей относительно содержания образования, разработка концепции реформирования какого-то одного учебного предмета может стать источником идей для реформирования других.

Ключевые слова: информационная компетентность, образовательные информационные технологии, экономические специальности.

Mykola M. Matiukha

Kyiv National University of Technologies and Design

ESSENCE AND STRUCTURE OF INFORMATION COMPETITIVENESS OF HIGHER ECONOMIC EDUCATION

The presented research in the field of determination of the essence and structure of the information competence of higher economic education in the conditions of reforming the educational process. The proposed conclusions are the basis for carrying out measures on the form of educational processes in higher educational institutions on the basis of a systematic approach. The novelty of research is the proposed system of educational values expressed in the aggregate indicators of information competence, which should ensure the acquisition of knowledge and skills in the work within formation and information technology. It is noted that cardinal reform requires the content filling of all disciplines without exception, aimed at the integrated ability to use information resources without restrictions, using in parallel all the necessary competences acquired. The meaning of such a constraint is that, in the absence of specific reform ideas about the content of education, the development of a concept for reforming a single subject may be the source of ideas for reforming others.

Keywords: information competence, educational information technologies, economic specialties.

Постановка проблеми та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Перехід до планетарної стратегії сталого розвитку вимагає нової свідомості та якості освіти. Необхідність якісного оновлення освіти спонукає до пошуку нових підходів до оцінки його ефективності та основних напрямів модернізації, що враховують взаємодію внутрішніх закономірностей формування і розвитку освітніх систем із зовнішніми законами функціонування і розвитку їх системного оточення – соціуму, економіки, держави, цивілізації. Якісна сторона подальшого розвитку системи освіти передбачає підвищення якості освіти та рівня освіченості людей за рахунок відповідної зміни змісту інформаційної наповненості дисциплін і технології реалізації навчального процесу, подолання роз'єднаності природничо-наукового і гуманітарного знання, а також занадто вузькою спеціалізацією багатьох навчальних дисциплін. В системі освіти все більш домінують інформаційні компоненти, випускники цієї системи починають жити в інформаційному суспільстві, де пріоритетну роль відіграють фундаментальні

знання про інформаційні суспільні процеси, технології. Все в більшій мірі, проходить факт усвідомлення, що інформація – це не другорядний атрибут нашої діяльності, а стратегічно важливий ресурс розвитку суспільства, використання якого дозволяє економити інші види ресурсів – енергетичні, матеріальні, людські. Сьогодні виникла об'єктивна необхідність побудови якісної системи освіти і виховання, яка включає знання про навколишній світ і людину, нові психолого-педагогічні та виробничі технології, норми поведінки людей, засновані на ноосферних загальнолюдських цінностях, що мають виражатися в освітніх компетентностях. В умовах експоненціального зростання наукового знання, прискорення соціальної динаміки проблема професійної інформаційної компетентності набуває особливої значущості.

Аналіз останніх публікацій з проблеми дослідження. У сучасній науковій літературі відображається загальнотеоретичні основи вивчення проблеми професійної інформаційної компетентності при підготовці фахівців. Охарактеризована інформаційна компетентність як сторона і умова розвитку педагогічної культури тощо. Серед вчених, що займаються даною проблематикою слід відзначити праці С.Ю. Балакірова [16], В.М. Захарченко [7], В.І. Луговий [8], Ю.М. Рашкевич [11], Л.М. Сергеева [13], М.І. Скрипник [14], В.П. Яковець [15] та інші. Однак, в переважній більшості виконаних до цього часу досліджень, мова йде в основному про загальні або професійні компетентності фахівців, які мають базову економічну освіту. Крім того, в наукових працях, присвячених аналізу професійної педагогічної діяльності, інформаційна компетентність як головна складова фахової підготовки лише називається, але в теоретичному плані не розглядається.

Невирішені частини дослідження. Тим часом проблема виявлення теоретичних основ розвитку інформаційної компетентності фахівців вивчена недостатньо. У педагогіці відсутні системні дослідження рівнів і характеру розвитку цього виду компетентності випускників на етапі його професійної діяльності, не розроблена цілісна модель розвитку інформаційної компетентності в умовах трансформації сучасних освітніх технологій. У зв'язку з цим є необхідність проведення окремого дослідження, в рамках якого були б визначені теоретичні і методичні основи розвитку інформаційної компетентності підготовки фахівців-економістів.

Метою статті є обґрунтування теоретичних напрямів формування структури інформаційної компетентності для фахівців економічного напрямку підготовки.

Виклад основних результатів та їх обґрунтування Розвиток суспільства має передбачати необхідність періодичної модернізації освіти і, як наслідок, зміни інформаційної ціннісного змісту. Цінності - це узагальнені цілі і засоби їх досягнення, що виконують роль фундаментальних норм, які забезпечують інтегрованим результатом опанування змістом загальної освіти, який виражається в готовності фахівця використовувати засвоєні знання,

уміння, навички, а також способи діяльності у конкретних ситуаціях для розв'язання практичних і теоретичних задач. Основу нової структури цінностей становить позиція, яку можна назвати компетенцією. Серед компетенцій без якої не можливо уявити сучасного випускника навчального закладу є інформаційна компетенція, яку необхідно розглядати як інтегральне особистісне утворення, що характеризує зрілу особистість людини сучасного інформаційного суспільства. Для випускників економічних спеціальностей така компетентність має забезпечувати набуття знань і вмінь щодо роботи із інформацією, інформаційними технологіями.

Сучасні зміни призвели до необхідності модернізації багатьох соціальних інститутів і в першу чергу інформаційного наповнення системи освіти, яка безпосередньо пов'язана з економічними процесами через забезпечення підготовки фахівців. Це положення пояснюється комплексом причин, пов'язаних з сучасним поглядом на завдання освіти, щодо здобуття випускниками найвагомішої, інформаційної компетентності. Серед цих завдань необхідно виділити:

- забезпечення державних гарантій доступності та рівних можливостей отримання повноцінної освіти;
- досягнення нового сучасного рівня якості освіти;
- розвиток освіти як відкритої державно-громадської системи на основі розподілу відповідальності між суб'єктами освітньої політики та підвищення ролі всіх учасників освітнього процесу;
- створення нової системи цінностей і нових моделей навчання та ін.

Відповідно, зміст інформаційної компетентності потребує суттєвого, майже революційного оновлення, що засновані на стратегічних напрямках такого реформування, які усвідомлені в сучасних освітніх системах: 1) відсутність потреби в запам'ятовуванні різної (довідкової, нормативної, загальнодоступної) інформації, які вимагали існуючі навчальні програми; 2) навчальний заклад має забезпечити освоєння майбутнім фахівцем необхідних взаємопов'язаних компетенцій.

Власне реалізація цих реформаційних заходів, зорієнтованих на розвиток компетентності фахівців, потребує дуже високого професіоналізму від викладацького складу, що бере на себе розробку стратегії і тактики практичного втілення в життя навчального процесу. Інформаційна компетентність у практичному здійсненні реформування освіти є дуже низькою, і це стосується не лише освітньої сфери. Наше суспільство, котре відчуває гостру потребу в глобальному реформуванні всіх без винятку ділянок свого життя, насправді проявляє в цьому плані певну недосконалість, невміння здійснювати оптимально вивірені реформаторські дії.

Кардинального реформування потребує змістове наповнення всіх без винятку навчальних дисциплін, що направлені на комплексне вміння використовувати інформаційні ресурси без обмежень, використовуючи

паралельно всі необхідні набуті компетенції. Сенс такого обмеження в тому, що в умовах дефіциту конкретних реформаційних ідей щодо змісту освіти, розробка концепції реформування якогось одного навчального предмету може стати джерелом ідей для реформування інших. Головні компетенції, які мають здобувати студенти при вивченні того чи іншого навчального предмету містяться в кожній освітній програмі. Для узгодження взаємозв'язку між відпрацьованими у теоретичному переліку компетенціями ключовим елементом має стати інформаційна компетентність. Саме удосконалення освіти полягає в тому, щоб визначити у вивченні навчальної дисципліни саме ту головну мету, яка була б дієвим системотворчим чинником процесу реформування. Неточність формулювання мети, її розмитість чи розпорошеність на дрібні складові завжди послаблює дію системотворчого чинника реформування і веде до ускладнення в досягненні кінцевих результатів. Інформаційна компетентність повинна забезпечувати сучасну освіту, то всі вони визначаються реалізацією таких вимог: 1) підготовка випускника, здатного сприймати, розуміти та інтерпретувати інформаційні джерела інформації; 2) забезпечення високого володіння із пакетами прикладних професійних програмах. Випускник, інформаційна підготовка якого відповідає цим двом вимогам, фактично володітиме найважливішими компетенціями, на яких базуватиметься все його подальше фахове зростання.

Ці принципи можуть бути доповнені та удосконалені шляхом введення в програму нових номінацій, таких як «економічна ефективність», «прогнозна діяльність», «взаємозв'язок з освітою інших країн» застосуванням елементів медіаосвіти і т.д., тут слід наголосити на першорядній важливості зазначених принципів, наділених системоутворюючими функціями.

Для досягнення принципів інформаційної компетентності доцільно виходити із напрямів реформування освітніх послуг вузу (табл. 1).

Відповідно інформаційна компетентність має містити знання, вміння та відповідати напрямам комунікації, яка визначає володіння технологіями усного та письмового спілкування на різних мовах, в тому числі і комп'ютерного програмування, включаючи спілкування через Інтернет. Також, необхідно виділити соціально-інформаційний напрям, який характеризує володіння інформаційними технологіями і критичним ставлення до соціальної інформації, поширюваної ЗМІ.

Поряд з цим, інформаційна компетенція має включати персональний напрям щодо готовності до постійного підвищення освітнього рівня, потребу в актуалізації та реалізації свого особистісного потенціалу, здатності самостійно здобувати нові знання і вміння, здатність до саморозвитку. Важливим елементом має стати підготовленість випускників до самостійного виконання професійних дій, оцінці результатів своєї праці.

Таблиця 1

**Напрями реформування освітніх послуг шляхом
запровадження інформаційної компетенції**

Напря́м	Змі́ст
1. Забезпечення відповідності підготовки фахівців потребам ринку праці	у розрізі спеціальностей; із врахуванням підготовки студентів у розрізі рівнів освіти (молодший спеціаліст, бакалавр, магістр); отримання студентами навичок та компетенцій, які необхідні роботодавцю.
2. Підвищення та контроль якості освітніх послуг	пошук інструментів підвищення якості надання освітніх послуг; оцінка якості освіти роботодавцями.
3. ВНЗ як осередок інноваційного розвитку	залучення інвестицій від бізнесу у дослідницькі проекти; заохочення бізнесу інвестувати кошти у дослідницьку та інноваційну; підготовка фахівців пріоритетних напрямів для забезпечення інноваційного розвитку.
4. Забезпечення безперервного навчання	підвищення кваліфікації працівників підприємств; створення умов для ефективного навчання протягом життя.

Основним кроком у реформуванні має бути створення нових навчальних програм, тобто нового змісту економічної освіти, що заснована на новітніх інформаційних технологіях із застосуванням засвоєння фахових прикладних програмах. Увесь подальший реформаційний рух залежить від цього першого кроку. Головні принципи, на яких має будуватися навчальна програма, полягають у наступному:

1. Ретельне дотримання принципу відповідності змісту і форми інформаційних технологій пов'язане із особливостями фахової підготовки випускників (теоретичне вивчення). Це одна з найскладніших вимог. Кожна технологія має пройти найсерйозніше тестування на відповідність цьому параметру (як, зрештою, й іншим, яких є чимало). При цьому необхідно шляхом моделювання процесу сприймання технології сучасним випускником спрогнозувати його реальний навчально-розвиваючий, когнітивний, етичний та естетичний потенціали впливу.

2. Мають вивчатися сучасні інформаційні системи, що максимально пристосовані до практичної діяльності, бажано із застосуванням практичних прикладів (емпіричне вивчення).

3. На вивчення кожної прикладної програми має виділятися стільки часу, скільки потрібно для осягнення як її мети, так і способів вирішення конкретних ситуацій. Таке осягнення має бути неспішним, щоб дати змогу допомогти студентам досягнути розуміння фахових дій в конкретних ситуаціях на різних рівнях управління.

4. Здобуття інформаційної компетенції студентами потребує практичних дій та пошуку альтернативних шляхів, вирішення завдань та порівняння результатів, оцінювання перспективи розвитку.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Пропонована сутність і структура інформаційної компетенції має реалізовуватися під час реформування на принципах системного підходу. Системний підхід інформаційної компетенції має бути реалізований за умови, коли всі її складові працюють взаємоузгоджено, породжуючи таким чином синергетичний ефект. Розвиток диктує необхідність періодичної модернізації освіти і, як наслідок, зміна його ціннісних орієнтацій. Основу нової структури цінностей нині становить інформаційна компетенція, структура якої має забезпечувати отримання знань і вмінь щодо роботи із інформацією, інформаційними технологіями.

Література

1. Про вищу освіту: Закон України від 01.07.2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.
2. Про затвердження Національної рамки кваліфікацій: Постанова Кабінету Міністрів України № 1341 від 23.11.2011 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1341-2011-п>.
3. Лист Міністерства освіти і науки України №1/9-239 8ід 28.04.2017. Примірний зразок освітньо-професійної програми для першого (бакалаврського) та другого (магістерського) рівнів.
4. Національна стандартна класифікація освіти України (концепція): проект [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://naps.gov.ua/uploads/files/sod/NSKO.pdf> (21.07.2014).
5. Національний класифікатор України «Класифікатор професій ДК 003:2010». – К.: Центр учбової літератури, 2011. – 360 с.
6. Клочек Г. Про час «Х» у реформуванні освіти / Григорій Клочек // Дзеркало тижня. – 12 серпня, 2016.
7. Захарченко В. М. Національна рамка кваліфікацій та освітні програми і кваліфікації [Електронний ресурс] / В. М. Захарченко. – Режим доступу: [http://erasmusplus.org.ua/2014-05-30-14-56-19/prezentatsii/category/3-iiiagerialy-iiia\(5ioiia1poi-koiiiaicI\'-ek5peiTp'-5Iic1yoc1o-2apго\`acI2Iieшиia-iiinstrumentiv-bolonskoho-protsesu.htm](http://erasmusplus.org.ua/2014-05-30-14-56-19/prezentatsii/category/3-iiiagerialy-iiia(5ioiia1poi-koiiiaicI\'-ek5peiTp'-5Iic1yoc1o-2apго\`acI2Iieшиia-iiinstrumentiv-bolonskoho-protsesu.htm).
8. Луговий В. І. Національна рамка кваліфікацій та Міжнародна стандартна класифікація освіти [Електронний ресурс] / В. І. Луговий. – Режим доступу: <http://erasmusplus.org.ua/korysna-informatsiia/korysni-materialy/category/3-materialy-natsionalnoi-komandy-ekspertiv-shchodo-zaprovdzhennia-instrumentiv-bolonskoho-protsesu.html?download=37:natsionalna-ramka-kvalifikatsii-v-luhovyi>
9. Рашкевич Ю. М. Розроблення освітніх стандартів та освітніх програм [Електронний ресурс] / Ю. М. Рашкевич. – Режим доступу: <http://erasmusplus.org.ua/2014-05-30-14-56-19/prezentatsii/category/3-niaterialy->

natsionalnoi-koniandy-ekspertiv-shchodo-zaprovadzhennia-instmeiitiv-bolonskolio-protsesu.htiil?limitstart=0.

10. Рашкевич Ю. М. Профіль програми. CoRe 2 project – «Comremencesin Recognition and Education 2» [Електронний ресурс] / Ю. М. Рашкевич. – Режим доступу: <http://www.teinpus.org.ua/uk/korysna-inforniacija/publikaciji/678-raslikevycliprogrammieprofile-.litnil>; <http://erasinusplus.org.ua/2014-05-30-14-56-19/prezentatsii/category/3-niaterialy-natsionahioi-koniandy-ekspertiv-slicliodo-zaprovadzlieimia-instmmentiv-bolonsko-ho-protsesu.html?start=20>.

11. Рашкевич Ю. М. Компетентнісний підхід в побудові навчальних програм [Електронний ресурс] / Ю. М. Рашкевич. – Режим доступу: [http://eiasiiusplus.oig.ua/2014-05-30-14-56-19/prezeiitatsii/category/3-tagepaïy-iiagzюii aïpoi-kotaïiciy-ekipeииu-ziiсюсio-gap'iouacигiïeшiiа-ишPiiteti' -Bo 1oшkolio-pго \(5C5и.\]Piп1?5\(ai1=20](http://eiasiiusplus.oig.ua/2014-05-30-14-56-19/prezeiitatsii/category/3-tagepaïy-iiagzюii aïpoi-kotaïiciy-ekipeииu-ziiсюсio-gap'iouacигiïeшiiа-ишPiiteti' -Bo 1oшkolio-pго (5C5и.]Piп1?5(ai1=20).

12. Про затвердження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти: Постанова Кабінету Міністрів України від 29.04.2015 № 266 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/266-2015-%D0%BF>.

13. Сергеева Л. М. Управління розвитком професійного навчального закладу: праксеологічні засади: Навч. посібн. / Л. М. Сергеева, Т. О. Лукіна, Ю. С. Красильник, О. В. Пашенко, Т. І. Стойчик, В. О. Купрієвич; За наук. ред. Л. М. Сергеевої, Т. О. Лукіної. – К.: Видавництво Ліра-К, 2017. – 124 с.

14. Скрипник М. Система навчально-творчих завдань для підготовки аспірантів, здобувачів у післядипломній педагогічній освіті / М. Скрипник // Післядипломна освіта в Україні. – 2014. – № 2. – С. 53–58.

15. Наукові засади та технології формування змісту підвищення кваліфікації керівних кадрів освіти: Колект. навч. посіб. / За ред. В. П. Яковця. – К.: НАПН України, Ун-т менедж. освіти, 2015. – 212 с.

16. Балакірова С. Ю. Інформаційна компетентність управлінця в контексті «культури реальної віртуальності» / Ю. С. Балакірова, В. В. Павленко // Вісник НТУУ «КПІ». Філософія. Психологія. Педагогіка. – 2012. – Вип. 1. – С. 7–10.